

**DAVLAT XARIDLARIDA RAQAMLI TEXNOLOGIYALARNI
QO'LLASH ORQALI SHAFFOFLIKNI TA'MINLASH VA
KORRUPSIYAGA QARSHI KURASHISH**

Turg'unov Bahtiyor Nuriddinovich

Toshkent Kimyo Xalqaro Universiteti Namangan filiali

“Iqtisodiyot” kafedrası katta o‘qituvchisi

Annotatsiya

Ushbu tezisda O‘zbekiston Respublikasida davlat xaridlarida raqamli texnologiyalarni joriy etish orqali shaffoflikni ta‘minlash va korrupsiyaga qarshi kurashish masalalari tahlil qilinadi. Tezisda elektron davlat xaridlari tizimi (E-Gov, E-Procurement) ning samaradorligi, onlayn monitoring va audit mexanizmlari, shuningdek, xalqaro tajribalar va zamonaviy texnologiyalar orqali korrupsiyaga qarshi kurash strategiyalari ko‘rib chiqiladi. Shuningdek, davlat xaridlarida raqamli innovatsiyalarni tatbiq etishning ijtimoiy-iqtisodiy va huquqiy jihatlari ham ilmiy asosda yoritiladi.

Kalit so‘zlar: davlat xaridlari, raqamli texnologiya, shaffoflik, korrupsiyaga qarshi kurash, elektron hukumat, E-procurement, onlayn monitoring, audit, innovatsion texnologiyalar, O‘zbekiston, davlat boshqaruvi

Davlat xaridlari har bir mamlakat iqtisodiyoti va moliyaviy boshqaruv tizimida muhim rol o‘ynaydi. Ushbu jarayonning samarali va shaffof tashkil etilishi byudjet mablag‘laridan oqilona foydalanish, fuqarolarning ishonchini oshirish va iqtisodiy barqarorlikni ta‘minlashga xizmat qiladi. Biroq, an‘anaviy davlat xaridlari tizimlarida korrupsiyaviy risklar mavjud bo‘lib, ular moliyaviy resurslarning samarali taqsimlanishiga salbiy ta‘sir ko‘rsatadi. Shu sababli,

davlat xaridlarida raqamli texnologiyalarni joriy etish bugungi kunda dolzarb vazifa sifatida qaralmoqda.

O'zbekistonda so'nggi yillarda elektron hukumat (E-Gov) va elektron davlat xaridlari (E-Procurement) tizimlari yaratilib, davlat xaridlarida shaffoflikni oshirish va korrupsiyaga qarshi kurashish bo'yicha keng ko'lamli islohotlar amalga oshirilmoqda. Raqamli texnologiyalar yordamida tender jarayonlari onlayn tarzda olib borilishi, xaridlar monitoringi va audit qilishning avtomatlashtirilgan mexanizmlari joriy etilishi korrupsiyaga qarshi samarali kurashish imkonini beradi.

Mazkur tezisning maqsadi davlat xaridlarida raqamli texnologiyalarni qo'llash orqali shaffoflikni ta'minlash va korrupsiyaga qarshi kurashishning samarali mexanizmlarini ilmiy asosda tahlil qilishdan iboratdir. Tezisdan, shuningdek, xorijiy tajribalar, ijtimoiy-iqtisodiy va huquqiy jihatlar, raqamli innovatsiyalarni tatbiq etishning afzalliklari ham yoritiladi.

Davlat xaridlari tizimida raqamli texnologiyalarni joriy etishning asosiy maqsadi – shaffoflikni oshirish, korrupsiyaviy xatarlarni kamaytirish va byudjet mablag'laridan samarali foydalanishni ta'minlashdir. O'zbekiston tajribasida 2017-yildan boshlab Davlat xaridlari agentligi tomonidan Elektron Davlat Xaridlari (E-Gov Procurement) tizimi joriy etilgan bo'lib, bu tizim orqali har yili milliardlab so'mlik xaridlar onlayn tartibda amalga oshiriladi. Masalan, 2023-yil hisobotlariga ko'ra, elektron xaridlar orqali 2023-yilda jami 150 trillion so'mlik shartnomalar amalga oshirilgan va tender jarayonlarining 95 foizi onlayn tizim orqali o'tkazilgan (davlatxarid.uz). Bu esa byudjet mablag'laridan foydalanishning shaffofligini sezilarli darajada oshirgani ko'rsatilgan.

Raqamli tizimlar yordamida korrupsiyaga qarshi quyidagi mexanizmlar joriy etilgan:

Onlayn tender va shartnoma tizimi – barcha tenderlar va shartnomalar ochiq portalda e'lon qilinadi, har bir fuqaroga ma'lumotni kuzatish imkoniyati beriladi.

Avtomatlashtirilgan monitoring – xarid jarayonlari real vaqtda kuzatiladi va tizim tomonidan noto'g'ri yoki shubhali harakatlar aniqlanadi.

Audit va hisobot berish – elektron tizim orqali davlat organlari va mustaqil auditorlar xaridlar faoliyatini baholay oladi.

Statistik ma'lumotlarga ko'ra, raqamli tizim joriy etilgandan so'ng davlat xaridlarida korrupsiyaviy holatlar 40–50% ga kamaygan, shuningdek, tenderlarning shaffofligi 80 foizdan oshgan (Transparency International Uzbekistan, 2023). Shu bilan birga, davlat xaridlarining onlayn shaklda o'tishi kichik va o'rta biznes vakillarining tenderlarda ishtirokini oshirgan, chunki tizim oldingi qiyinchiliklarni bartaraf qilgan.

Xorijiy tajribaga nazar tashlaydigan bo'lsak, raqamli texnologiyalar orqali korrupsiyaga qarshi kurashish sohasida bir qancha ilg'or modellarga duch kelishimiz mumkin:

Janubiy Koreya – KONEPS (Korea ON-line E-Procurement System) tizimi barcha davlat xaridlarini onlayn boshqaradi va har bir jarayonni real vaqtda audit qiladi. Bu tizim orqali xaridlar samaradorligi 20–25% ga oshgan va korrupsion risklar sezilarli darajada kamaygan.

Estoniya – davlat xizmatlarining 99% raqamli platformalar orqali amalga oshiriladi, shu jumladan davlat xaridlari ham. Onlayn tizimlar shaffoflikni oshirgan va korrupsiyaviy holatlar minimal darajada qolgan.

Buyuk Britaniya – Contracts Finder va Find a Tender platformalari orqali davlat xaridlari ochiq tarzda e'lon qilinadi, shaffoflikni oshirish bilan birga kichik biznes ishtiroki 30% ga ortgan.

O'zbekistonda ham shu xorijiy tajribalar asosida bir qator innovatsion yechimlar joriy qilinmoqda. Masalan: Blokcheyn texnologiyasini joriy etish – shartnomalar va tender hujjatlarini o'zgarmas tarzda saqlash orqali korrupsiyaviy xatarlarni kamaytiradi. Sun'iy intellekt asosida monitoring – tenderlarga kelayotgan takliflarni avtomatik tahlil qilib, shubhali faoliyatni aniqlash imkonini beradi. Mobil ilovalar orqali fuqarolar ishtiroki – aholiga har qanday tender jarayonini kuzatish va shikoyat bildirish imkoniyati berilgan.

Shu tariqa, raqamli texnologiyalarni joriy etish davlat xaridlarida shaffoflikni oshirish va korrupsiyaga qarshi kurashishda samarali vosita bo'lib xizmat qilmoqda. Lekin tizimning to'liq samaradorligini ta'minlash uchun texnologik infratuzilmani kengaytirish, malakali kadrlarni tayyorlash va qonunchilikni doimiy takomillashtirish zarur.

Davlat xaridlarida raqamli texnologiyalarni qo'llash orqali shaffoflikni ta'minlash va korrupsiyaga qarshi kurashish O'zbekiston uchun dolzarb va ustuvor vazifa hisoblanadi. Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatadiki, elektron davlat xaridlari tizimi (E-Procurement) joriy etilishi orqali tender va shartnoma jarayonlarining ochiqligi oshgan, korrupsiyaviy risklar sezilarli darajada kamaygan. Statistik ma'lumotlarga ko'ra, tizim joriy etilgandan keyin davlat xaridlarida korrupsion holatlar 40–50% ga kamaygan va byudjet mablag'laridan foydalanish samaradorligi oshgan.

Xorijiy tajribalar esa raqamli texnologiyalar, sun'iy intellekt, blokcheyn va onlayn monitoring vositalarini qo'llash orqali shaffoflikni ta'minlashning samarali mexanizmlari mavjudligini ko'rsatadi. Janubiy Koreya, Estoniya va Buyuk Britaniya tajribalari O'zbekiston uchun samarali strategiyalarni ishlab chiqishda yo'l-yo'riq sifatida xizmat qilishi mumkin. Shu bilan birga, tizimning to'liq samaradorligini ta'minlash uchun raqamli infratuzilmani rivojlantirish, malakali kadrlar tayyorlash, qonunchilikni doimiy takomillashtirish va fuqarolar ishtirokini rag'batlantirish muhim ahamiyatga ega. Shu asosda,

raqamli texnologiyalarni joriy etish korrupsiyaga qarshi samarali kurashish, byudjet mablag'larini oqilona taqsimlash va davlat boshqaruvini shaffof qilish imkonini beradi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. O'zbekiston Respublikasi Davlat xaridlari agentligi. Elektron davlat xaridlari tizimi haqida ma'lumot [online]. Tashkent, 2023. <https://davlatxarid.uz>
2. Transparency International Uzbekistan. Korrupsiyaga qarshi kurash va shaffoflik hisobotlari [online]. Tashkent, 2023. <https://www.transparency.org>
3. Janubiy Koreya hukumati. KONEPS: Korea ON-line E-Procurement System Overview. Seoul, 2022. <https://www.g2b.go.kr>
4. Estoniya Respublikasi. E-Procurement and Digital Governance. Tallinn, 2022. <https://e-estonia.com/solutions/e-governance>
5. Buyuk Britaniya hukumati. Contracts Finder & Find a Tender Portal. London, 2022. <https://www.contractsfinder.service.gov.uk>
6. World Bank. Digital Government and E-Procurement for Transparency. Washington D.C., 2021. <https://www.worldbank.org/en/topic/digitaldevelopment>
7. OECD. Government Procurement and Anti-Corruption Policies. Paris, 2020. <https://www.oecd.org/governance/procurement>
8. Ministry of Innovative Development of the Republic of Uzbekistan. Digital Transformation and E-Government Strategy 2025. Tashkent, 2023.